

Kurucz György

250 éve született Festetics György

A Festeticsek ősei eredetileg a zágrábi püspökség egyházi nemesei voltak, akik a 17. század elején, a török dúlások miatt hagyták el szülőföldjüket, s költöztek Magyarországra. A család anyagi és társadalmi felemelkedésének alapját (II.) Festetics Pál (1639-1720) vetette meg, aki a nyugat-dunántúli végvári vonalon teljesített szolgálatot. Előbb Batthyány Kristóf katonája volt, majd Batthyány Ádám főkapitány tisztjeként Buda 1686-os ostrománál is harcolt. Pál vagyonát részben házasságokkal, részben török foglyokkal való kereskedéssel gyarapította. Tíz gyermeke közül nyolc érte meg a felnőtt kort, de az apa kívánságának megfelelő hivatalnok pályát csak a legkisebb fiú, Kristóf (1696-1769) választotta. Bátyja, József (1691-1757) az elődök példáját követte, s részt vett III. Károly török háborúiban, majd Mária Terézia trónra lépését követően az osztrák örökösödési háborúban emelkedett tábornoki rangra.

Kristóf a Helytartótanács tanácsosaként szolgálta a bécsi udvart, s utóbb Sopron és Somogy megyei birtokait növelve 1739-ben vásárolta meg Gersei Pethő Zsigmond gróf keszthelyi részirtokait. Osztrák és morva építőmestereket, asztalosokat, ácsokat telepített Keszthelyre, majd impozáns barokk kastély építésébe fogott, és egy igen gazdag családi könyvtár alapjait is megvetette. Fia, (III.) Pál (1722-1782) az apai mintát követte, s jogi felkészültségének köszönhetően hamarosan Mária Terézia királynő (1740-1780) egyik tanácsosa lett. Döntő szerepet vállalt a királynő 1767-ben kibocsátott úrbéri rendeletének kidolgozásában, s 1772-ben érdemeinek elismeréseként grófi címet kapott az uralkodónőtől.¹

Festetics Pálnak Bossányi Juliannával kötött házasságából született 1755. december 31-én a Sopron megyei Ságon György nevű elsőszülött fia, aki az elődök érvényesülési mintáitól eltérő módon, a magyar művelődés szolgálatában szerzett hírnevet magának, s vált a család történetének kétségkívül legkiemelkedőbb alakjává. A fiút kezdetben Nagy Jeromos piarista szerzetes oktatta német és latin nyelvre, aritmetikai és általános történeti ismeretekre. Érdemes megjegyeznünk, hogy más magyar főúri családoktól eltérően Festetics Pál családjában a levelezés és a mindennapi társalgás nyelve magyar volt, nem pedig német vagy francia.

Tizenhárom éves korától Festetics György a bécsi Theresianumban tanult, vagyis egy olyan tanintézetben, melynek falai közt a nemes ifjak képzett hivatalnokokká válhattak. A bécsi évek alatt nemcsak pénzügyi, jogi, állambölcseleti ismereteit gyarapította, hanem megismerkedett a felvilágosodás klasszikus íróinak műveivel is. Ekkor kötött barátságot a szintén nagyműveltségű

Széchenyi Ferenc gróffal, aki utóbb nővérét, Festetics Juliannát vette feleségül. A két fiatal magyar főnemes levelezésének gyakori témája az ország helyzetének javítása, s egy „hazafiak nevelését” szolgáló könyvtár alapításának gondolata.

Festetics tanulmányai befejeztével apja akaratának engedve előbb Pesten vállalt kamarai, pénzügyi szolgálatot, majd áthelyezését kérte Zágrábra, a horvát királyi tanácsához. A művelt fiatalember azonban nem tudott megbarátkozni a hivatali aktatologatással. Az apai haraggal mit sem törődve otthagya Zágrábot, s 1778-ban, hadnagyi rangban csatlakozott Nádasdy Ferenc gróf huszárezredéhez. A katonai pályán való gyors előrelépés reménye azonban hamarosan szertefoszlott. Többnyire távoli helyőrségekben szolgált, s gondjait tovább súlyosbította, hogy apja halála után, a családi birtokok egybeartása érdekében minden öröklött adósságot magára kellett vállalnia, sőt testvérei örökösödési részét is ki kellett fizetnie. Mindemellett Festetics csalódott II. József császár (1780-1790) abszolutisztikus kormányzati rendszerében is, mivel az uralkodó csakis az összbirodalmi érdekeknek alárendelten kezelte Magyarországot. Előbb rendeletileg megszüntette a hagyományos nemesi vármegyei közigazgatást, majd a német nyelvet tette meg az ország hivatalos nyelvét. Ráadásul az a terve, hogy megadóztatja a magyar nemességet, szintén igen érzékenyen érintette volna a keszthelyi gróft.

A szerencsétlen török háború, a birodalom belső válsága és a francia forradalom fenyegető továbbterjedésének hatására azonban a császár meghátrált, s halálos ágyán szinte minden rendeletét visszavonta. Mindezt a magyar nemesség saját győzelmeiként értékelte, s az 1790-ben összeülő országgyűlésen új alapokra kívánta helyezni viszonyát a Habsburg dinasztiával. Ennek egyik jeleként Festetics György tisztársaival együtt beadványt intézett a rendekhez, támogatásukat kérve a magyar vezényleti nyelv alkalmazása, a magyar ezredek kizárólag magyar tisztek által való irányítása érdekében, sőt felvetették, hogy a magyar csapatoknak külön haditanácsa, „a hazától függő” fővezére legyen. Az új uralkodó, II. Lipót (1790-1792) azonban rögtön átlátta, hogy mindezek a követelések egyértelmű veszélyt jelentenek a birodalom egységére. Lipót német ezredek vezényelt Budára az országgyűlés megfélemlítésére, s miután Festeticset Bécsbe rendelték, nemsokára letartóztatták és haditörvényszéki eljárást indítottak ellene. Lipót terve bevált, mert a hangoskodó magyar rendi országgyűlést sikerült leszerelnie. Festeticset ezután előbb Brüsszelbe, majd Milánóba vezényelték, végül a renitens magyar

alattvalóknak szánt gesztussal, elbocsátotta a hadsereg kötelékéből.

Harminchat éves volt Festetics György, midőn a polgári és a katonai pálya egyaránt bezárult előtte. Adósságokkal terhelt birtokaira visszatérve kénytelen volt szembesülni a feudális gazdálkodási keretek minden hátrányával, így a jobbágyi robotmunka alacsony határfokával, az elmaradott művelési módszerek visszahúzó erejével, s legfőképpen a Habsburg Birodalom keretei által meghatározott piaci lehetőségekkel. Az adott körülmények közt csakis birtokainak egészét érintő igazgatási és gazdálkodási reformok segíthettek szinte reménytelennek tűnő helyzetén. Festetics még bécsi szabadkőműves kapcsolatai révén ismerkedett meg Nagyváthy Jánossal, a kor legfelkészültebb hazai mezőgazdasági szakemberével, aki a keszthelyi gróf alkalmazásába lépve, gyökeresen megváltoztatta a Festetics uradalmak gazdálkodását. Az uradalmak tisztjeinek kiadott részletes utasításaival, racionalizált gazdálkodási módszerek alkalmazásával, kereskedelmi lerakatok szervezésével, továbbá egy központi gazdálkodási irányító testület, a Directio felállításával sikerült jelentősen megnövelnie Festetics György birtokainak jövedelmét.

Javuló anyagi helyzetét, melyben a francia háborúk konjunktúrája, vagyis a hadsereg számára történő szállítások is szerepet játszottak, Festetics a magyarországi művelődés szolgálatába állította. Már fiatal korában támogatta a magyar nyelvű hírlapok megjelentetését, sőt a megjelenő magyar lapok egy-egy példányát rendszeresen megküldte az ország minden középiskolájába, hogy a tanulók kedvet kapjanak a magyar nyelven való olvasásra. Mikes Kelemen leveleit összegyűjtette, s Kultsár István lapszerkesztővel kiadatta. Birtokain nemcsak elemi iskolákat támogatott, hanem katolikus főrend létére a Somogy megyei Csurgón református gimnáziumot alapított 1795-ben.

Személye mindig gyanús maradt az udvar előtt, hiszen a jakobinus összeesküvés leleplezését követően neve többször is felmerült a vizsgálatok során, de végül is nem volt elegendő bizonyíték perbefogásához. Amikor azonban Zala megye közgyűlésén a nemesi felkelőknek a francia csapatokkal szembeni bevetése ellen emelt szót, az uralkodó kitiltotta Bécs városából. Ez az esemény azonban nem akadályozta meg abban, hogy 1797-ben hosszú előkészületek után megnyithassa az ország és Európa első felsőfokú mezőgazdasági tanintézetét, a Georgikont, melynek óráit tandíjfizetés nélkül származásra, vallásra nézve függetlenül bárki látogathatta. A Keszthelyen megnyíló tanintézet többféle iskolát foglalt magába. A gimnázium legalább négy osztályát elvégzett hallgatók egy része általános mezőgazdasági ismereteket sajátított el három éven át. Külön oktatási keretek közt képezték az uradalmi építészeket, lovászokat, erdészeket, kertészeket, jogászokat. Az alsó fokú iskolában béreseket, pásztorokat, állatgondozókat oktattak. A Georgikon

tan gazdasága révén önellátó, önfenntartó tanintézet volt. A tanárok közül korábban sokan tanultak külföldön, így pl. Pethe Ferenc, Asbóth János. A Georgikon hallgatói utóbb a legmodernebb növénytermesztési, állattenyésztési gyakorlat terjesztőivé váltak, s közülük jó néhányan kiemelkedő szakíróként is tevékenykedtek. A keszthelyi tanintézet színvonalát még Richard Bright angol utazó is nagyra értékelte 1818-ban Londonban kiadott könyvében.

Festetics György életének utolsó időszakában igyekezett jó viszonyt kialakítani a bécsi udvarral, hogy későbbi terveihez elnyerje a hatalom támogatását. Erre szüksége volt a miatt is, mert iskolaszervező tevékenységének különleges elemeként az 1802. évi országgyűlésen alapítványt tett egy magyar katonai tisztképző intézet felállítására, melyet a császár feleségéről, Ludovika főhercegnőről neveztek el. 1816-tól Asbóth János professzor közreműködésével, az uralkodó neve napjára időzítve, irodalmi találkozókát szervezett Keszthelyen. A helikoni ünnepeken a kor magyar költőit, tudósait látta vendégül, a Georgikon hallgatói pedig nyilvános vizsgákon adtak számot ismereteikről. Berzsenyi Dániel költő, a kortárs Kazinczy Ferenchez írott egyik levelében így jellemezte Festeticset a helikoni ünnepegek kapcsán: „Midőn egy olyan ember, kinek jövedelme 3 millió körül van, egy ilyen ünnepre 30.000 forintot költ, az semmi, de nem semmi az, midőn az ősz Festetics a szegény Berzsenyinek az utcára kalap nélkül eléje szalad. Oly nép-nél, hol a nyelvet és a poétát lenézik, Festetics nagy ember, vagy ami még több, jó ember”².

Festetics György iskoláival a műveltség, az anyanyelv, az irodalom, a modern nemzettudat fejlődését éppúgy szolgálta, mint az ország szellemi és anyagi gyarapodását. 1819. április 2-án halt meg Keszthelyen³.

¹ Szabó Dezső: A herceg Festetics család története. Bp., 1928. 23-27., 69-89.

² Váczy János: Kazinczy levelezése. XV. Bp., 1905. 79-80.

³ Kurucz György: Festetics György gróf. Zalai Múzeum (9) 1999. 265-285.